

УДК 371.134-057.875:796

Л. І. Прокопова, А. Б. Гученко, С. В. Гвоздецька

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

На підставі аналізу методичної літератури та наукового дослідження у статті розглядається професійна майстерність, яка забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності майбутнього вчителя фізичної культури. У статті визначено зміст, структура та взаємозв'язки основних компонентів професійної майстерності. Виявлено залежність компонентів від рівня професійної готовності майбутнього фахівця. Досліджено вплив розроблених ситуаційних завдань, ділових ігор, мультимедійних презентацій та короткометражних фільмів, які склали основу методики, на формування професійної майстерності майбутнього вчителя фізичної культури.

Ключові слова: професійна майстерність, знання, уміння, педагогічна спрямованість, професійні якості.

Постановка проблеми. Аналізуючи основні напрями реформування вищої школи можна визначити, що зростають вимоги щодо професійної майстерності, культури професійного мислення педагога, його готовності до професійної діяльності. Саме тому з позицій сьогодення набуває особливої уваги й потребує вирішення проблема якісного формування професійної майстерності майбутніх учителів фізичної культури як фахівців, спроможних реалізувати накопичений потенціал на основі впровадження нових підходів і сучасних технологій в освітній простір вищого навчального закладу.

Аналіз актуальних досліджень. У психолого-педагогічній літературі професійна майстерність – це вияв високого рівня педагогічної діяльності. Як наукова проблема, вона постала у ХІХ ст. Дослідники педагогіки тлумачать її як найвищий рівень педагогічної діяльності, якого педагог досягає в результаті «синтезу наукових знань, умінь і навичок методичного мистецтва і особистих якостей учителя». Концептуальні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту висвітлено в багатьох працях вітчизняних учених (Е. Вільчковський, О. Демінський, В. Завацький, Л. Сущенко, А. Цьось, Б. Шиян, Ю. Шкретій, М. Мруга, Л. Титаренко). Вивченням проблем формування особистості студентів факультетів фізичного виховання займалися Н. Зубанова, М. Кричфалуший, І. Ткаченко, В. Андріанов, Н. Макаренко. Моніторингу знань студентів інститутів фізичної культури присвятили роботи О. Мокрова, В. Куриш. Формування спеціальної компетентності та готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності досліджували такі вчені, як В. Байдак, О. Богініч, Г. Генсерук, М. Данилко, Н. Зубанова, Р. Карпюк, В. Наумчук, В. Смолюк.

Методологічною основою нашого наукового пошуку стали дослідження Ю. М. Шкретія [3, 3], Н. В. Кузьміної [1, 19; 2], О. В. Петуніна

[2], які вказують, що професійна готовність майбутнього спеціаліста характеризується інтегративним станом особистості, яка поєднує оптимальну систему знань, умінь, навичок, потреб, мотивів і здібностей, тобто все те, що складає професійні якості фахівця та його ставлення до педагогічної діяльності.

Мети статті. На основі теоретичного осмислення досліджуваної проблеми ми поставили за мету визначити професійну майстерність майбутнього вчителя фізичної культури у процесі вивчення науково-педагогічних дисциплін у ВНЗ та під час проходження педагогічної практики у загальноосвітніх школах.

Методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури, анкетування, педагогічне спостереження, педагогічний експеримент, методи математичної статистики.

Виклад основного матеріалу. З метою дослідження професійної майстерності майбутнього вчителя фізичної культури ми використали чотири компоненти, на яких вона базується [8], а саме педагогічну спрямованість, знання, уміння, професійні якості, а також їх інтегральну характеристику – авторитет (рис. 1).

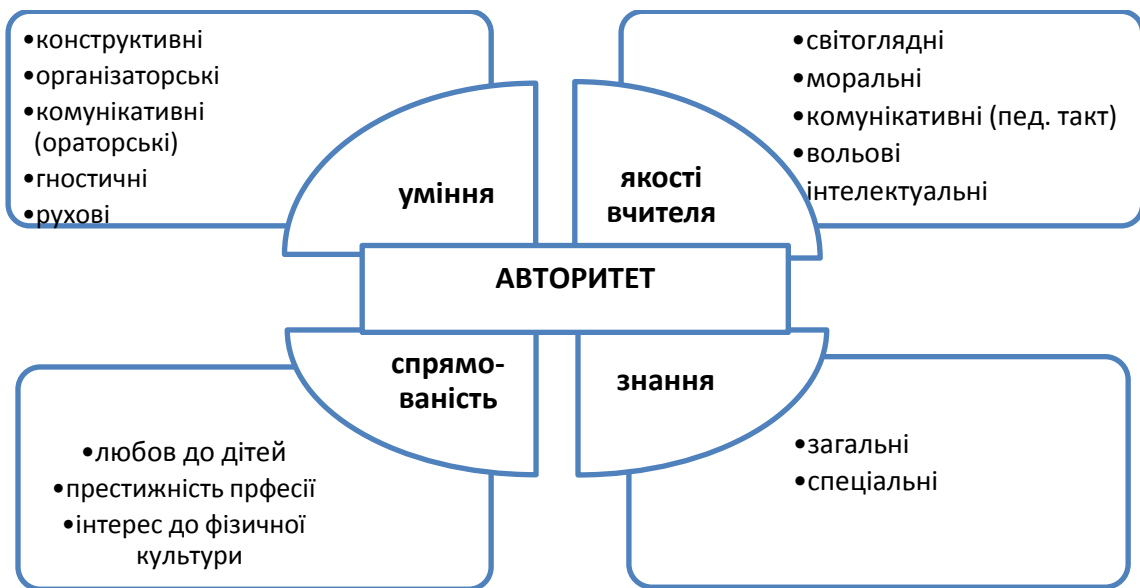

Рис. 1. Компоненти структури професійної майстерності вчителя фізичної культури

Для визначення теоретичних знань майбутніх фахівців фізичної культури нами було розроблено низку питань, які оцінювались експертами під час проведення занять у ВНЗ та проходження студентами педагогічної практики в загальноосвітніх школах. У дослідженні взяли участь студенти третього курсу навчально-наукового інституту фізичної культури СумДПУ імені А. С. Макаренка. Усього в експерименті взяли участь 54 особи.

Для проведення наукового дослідження ми створили контрольну (КГ) й експериментальну (ЕГ) групи. Заняття зі студентами контрольної групи проводилися за традиційною методикою навчання. В експериментальній групі у процесі вивчення навчальних дисциплін та під час проходження студентами педагогічної практики використовувалася розроблена нами методика формування професійної майстерності майбутнього вчителя фізичної культури. Сутність методики полягала в розробці та впровадженні ситуаційних завдань, презентацій і короткометражних фільмів, виконання самостійних творчих завдань, моделювання фрагментів виховних заходів, ділових навчальних ігор, які стали «інструментом» розвитку теоретичного та практичного мислення спеціаліста, здатного аналізувати складні умови педагогічної діяльності, ставити та розв'язувати нові для майбутніх фахівців професійні завдання.

Детальний статистичний аналіз отриманих даних показав, що рівень теоретичної готовності майбутніх учителів фізичної культури в середньому оцінено в 3.22 бали з п'яти. Найвищі знання студенти показали зі спеціальних дисциплін (3.51). Дещо нижчі – з предметів психолого-педагогічного (3.22) та медико-біологічного (3.11) блоків. Найнижче у студентів сформовані соціально-гуманітарні знання – 2.84 бали. Ранговий кореляційний аналіз (по Стьюденту) показав, що найтісніше пов'язані між собою спеціальні й медико-біологічні ($r = 0.73$), спеціальні та психолого-педагогічні ($r = 0.70$) знання (рис.2).

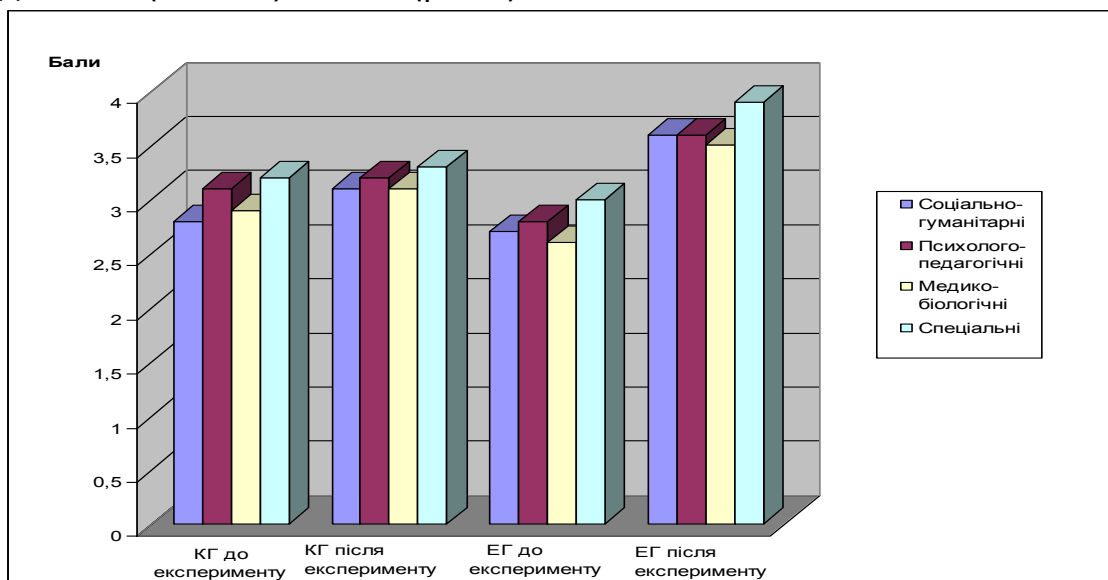

Рис. 2. Визначення рівня теоретичних знань студентів КГ і ЕГ (до і після експерименту)

Майстерність учителя фізичної культури багато в чому визначається і його професійними якостями, які надають своєрідність спілкуванню з учнями, визначають швидкість і ступінь оволодіння руховими вміннями й навичками.

Усі професійні якості вчителя фізичної культури було розподілено на групи: світоглядні (С), моральні (М), комунікативні (К), вольові (В),

інтелектуальні (І). Для зручності розрахунків їм присвоїли алфавітні значення. Ураховуючи цей розподіл, ми розробили анкету, яка складалася з 15 питань, визначалася за 12-ти бальною системою та виражалась у рівнях сформованості професійних якостей (табл. 1).

Таблиця 1

**Результати дослідження професійних якостей студентів КГ і ЕГ груп
(до і після експерименту)**

№ п/п	Якості	Професійні якості	КГ		ЕГ	
			до	після	до	після
1.	С	Патріотизм	5.2±0.1	5.2±0.2	5.1±0.1	5.6±0.1
2.		Володіння рідною мовою	7.7±0.1	8.1±0.1	7.8±0.1	8.9±0.3
3.	М	Шанобливе ставлення до праці	6.0±0.1	6.3±0.1	6.1±0.1	6.7±0.2
4.		Гуманізм	5.9±0.1	5.9±0.2	5.9±0.1	5.9±0.1
5.		Педагогічний оптимізм	4.8±0.1	5.1±0.2	4.9±0.1	5.3±0.1
6.		Вимогливість	4.6±0.2	4.6±0.1	4.5±0.2	4.7±0.2
7.		Щирість	5.4±0.2	5.4±0.1	5.5±0.2	5.6±0.2
8.		К	Педагогічний такт	4.4±0.2	4.5±0.2	4.6±0.1
9.	Налагодження між особових стосунків		6.7±0.1	6.8±0.1	6.7±0,2	6.7±0.1
10.	Добррозичливість		4.9±0.2	5.1±0.2	4.8±0.2	5.7±0.2
11.	В	Витримка	8.8±0.1	9.0±0.1	8.9±0.2	9.2±0.1
12.		Наполегливість	6.1±0.1	6.1±0.1	6.1±0.1	6.8±0.1
13.		Терплячість	5.9±0.1	6.0±0.1	5.9±0.1	6.4±0.1
14.		Рішучість	5.7±0.2	6.4±0.1	5.6±0.3	6.7±0.1
15.		Сміливість	4.6±0.1	4.7±0.1	4.6±0.1	4.9±0.1
16.		Якість і логічність мислення	4.9±0.2	5.0±0.2	4.7±0.2	5.7±0.2
17.		Винахідливість	3.4±0.2	4.4±0.3	3.3±0.2	4.4±0.2
18.		Дотепність	2.6±0.2	2.6±0.1	2.5±0.2	2.7±0.2
19.	Критичність	2.2±0.2	2.3±0.1	2.3±0.2	2.7±0.1	
20.	Розподіл уваги	4.9±0.1	5.0±0.2	4.7±0.2	5.7±0.1	
21.	Швидкість і міцність запам'ятовування	6.8±0.1	6.8±0.1	6.7±0,2	6.9±0.1	
Середній бал			5,3±0.1	5,5±0,1	5,3±0.1	5,8±0.2

Аналіз професійних якостей майбутніх учителів фізичної культури КГ і ЕГ показав, що найбільш високими були показники вимогливості (9.0±0.1; 9.2±0.1 – відповідно), володіння рідною мовою (8,1±0,1; 8.9±0.3). Найнижчими виявилися показники дотепності (2.6±0.2; 2.7±0.2) і критичності (2.3±0.1; 2.7±0.1).

Результати дослідження професійних якостей студентів КГ показали, що середній бал на початку експерименту складав 5.3 бали, після експерименту – 5.5 бали. Загалом результати покращилися на 0.2 бали, що

становить 2.2 %. У той самий час результати експериментальної групи покращилися на 0.5 бали – 5.5 %, що говорить про ефективність розробленої нами методики.

Для визначення фізичної підготовленості студентів використовували тести: човниковий біг 4x9м; згинання й розгинання рук в упорі лежачи на підлозі; піднімання в сід; нахил тулуба з положення сидячи; стрибок у довжину з місця. Комплексна оцінка дала можливість досліджуваному компенсувати невисокі результати в одних випробуваннях високими результатами в інших. Такий підхід дав можливість деякою мірою нівелювати морфофункціональні відмінності піддослідних. На основі отриманих балів було визначено рівень фізичної підготовленості (високий, достатній, середній, низький).

Матеріали дослідження дозволили об'єктивно, у кількісних характеристиках, визначити рівень фізичної підготовленості студентів КГ і ЕГ. Відповідні результати представлені в табл. 2.

Таблиця 2

Результати фізичної підготовленості студентів КГ і ЕГ
(до і після експерименту)

Види випробувань	Контрольна група			Експериментальна група		
	до	після	зрушення	до	після	зрушення
Згинання і розгинання рук в упорі лежачи на підлозі, разів	25,8±1,4	26,8±1,2	V%=1,0 t=0,59	25,7±1,2	28,9±1,3	V%=1,8 t=0,52
Піднімання тулуба в сід з положення лежачи за 1 хв., разів	23,8±1,4	24,4±1,3	V%=1,4 t=0,81	23,6±1,4	28,4±1,4	V%=3,2 t=1,79
Човниковий біг 4x9, с	9,5±0,4	9,5±0,4	V%=1,2 t=0,29	9,4±0,4	9,5±0,4	V%=2,8 t=1,80
Стрибок в довжину, з місця, см	239,0±3,1	248,0±3,1	V%=1,5 t=0,73	222,0±3,1	260,0±3,1	V%=2,1 t=1,13
Нахил тулуба вперед з положення сидячи, см	9,8±4,7	10,8±5,7	V%=0,2 t=1,05	9,1±3,7	11,5±5,7	V%=0,5 t=1,39

Таким чином було визначено, що розроблена нами методика дозволяє майбутнім учителям фізичної культури швидше набувати професійного досвіду, глибше усвідомлювати соціальне призначення професії вчителя.

Висновки. Методика формування готовності до професійної діяльності виявилась ефективною завдяки застосуванню комплексу різноманітних методів навчання з поступовим переходом від репродуктивних до проблемно-пошукових, виконання тестових завдань, моделювання фрагментів виховних заходів, проведення ділових і рольових ігор, розв'язання професійних задач і ситуацій, виконання самостійних творчих завдань.

Перспективи подальших наукових розвідок. У подальшому ми плануємо дослідження останнього структурного компонента особистості педагога – педагогічну спрямованість (ПС) його діяльності, і яка визначає поведінку, ставлення до професії, до своєї праці вчителя, передусім до дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кузьмина Н. В. Очерки психологии труда учителя: Психологическая структура деятельности учителя и формирование его личности / Н. В. Кузьмина. – Л. : Изд-во Ленинградского университета, 1967. – 184 с.
2. Кузьмина Н. В. Методы исследования педагогической деятельности / Н. В. Кузьмина. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1970. – 116 с.
3. Петунина О. В. Теоретические основы подготовки студентов к профессиональной деятельности учителя физической культуры / О. В. Петунина. – Санкт-Петербург, 1996. – 48 с.
4. Шкретій Ю. М. Стан та напрями удосконалення систем підготовки кадрів для фізичного виховання і спорту / Ю. М. Шкретій. – К. : Луцьк, 1996. – С. 3–16.
5. Болсун С. Вчительські манери: сутність та вимоги до них / С. Болсун – К. : Рідна школа, 2001. – 64 с.
6. Шевченко Л. И. Подготовка студентов к профессионально-педагогическому творчеству / Л. И. Шевченко, Б.Д. Красовский, И. С. Дмитрик – Киев : Наукова думка, 1992. – 327 с.
7. Психолого-педагогічні фактори підвищення професійної майстерності вчителя-вихователя : тези Всеукраїнської науково-практичної конференції 16–17 листопада 1995 року / ред. кол. О. А. Дубасенюк. – Житомир : ЖДПІ, 1995. – 328 с.
8. Шувалов Ю. Н. Педагогическое мастерство специалиста по физической культуре дошкольников : учебное пособие / Ю. Н. Шувалов. – Тула : издательство Тульского государственного педагогического университета, 2008. – 112 с.

РЕЗЮМЕ

Прокопова Л. И., Гученко А. Б., Гвоздецкая С. В. Формирование профессионального мастерства будущего учителя физической культуры.

На основе анализа методической литературы и научного исследования в статье рассматривается профессиональное мастерство, которое обеспечивает самоорганизацию высокого уровня профессиональной деятельности будущего учителя физической культуры. В статье определены содержание, структура и взаимосвязи основных компонентов профессионального мастерства. Определена зависимость компонентов от уровня профессиональной готовности будущего специалиста. исследовано влияние разработанных ситуационных заданий, деловых игр, мультимедийных представлений, короткометражных фильмов, которые составили основу методики, на формирование профессионального мастерства будущего учителя физической культуры.

Ключевые слова: профессиональное мастерство, знания, умения, педагогические качества.

SUMMARY

Prokороva L., Gychenko A., Gvozdetskaya S. Forming of professional skills of future teacher of physical culture.

On the basis of analysis of the methodological literature and researches the authors reveal professional skills that provides readiness of students of educational-scientific department of physical culture to professional activity. As a research problem, it appeared in XIX century. Researchers in the sphere of pedagogics interpreted this problem as a higher level of teacher training activity, it is determined as “synthesis of scientific knowledge, abilities and skills of methodological art and personal qualities of the teacher” that provides high level of personal organization of a teacher training activity.

In article there are given maintains, structure and intercommunications of basic components of professional mastery of physical training teachers: pedagogical orientation, knowledge, abilities, professional qualities and their integral description. Dependence of components is on the one level with professional skills of future teachers. Pedagogical situations are good developed, business games, multimedia presentations and short films, all these made basis of teachers’ professional skills at the universities.

To conduct research, we created a control group (CG) and experimental (EG) group. Classes with students in the control group were held using the traditional method of teaching. In the experimental group in the study of academic disciplines and during the students’ pedagogical practice the created by authors’ methodology of formation of professional skills of a future physical culture teacher was used. The essence of a technique consisted in the development and implementation of case studies, presentations and short films, creative execution of independent tasks, modeling of fragments of educational activities, business training games, which are the “tools” of development of theoretical and practical thinking of a specialist, able to analyze complex conditions of pedagogical activity, to put and to solve new for future specialists professional tasks.

Consequently the method of forming professional skills appeared to be effective. We considered the complex of study methods with a graduate transmission. The method allows to acquire work experience, deeper realization of social setting of teachers.

In future we plan to research last structural component of the personality of the teacher and orientation of his activity. The pedagogical orientation determines a conduct, attitude to profession, firstly to a child.

Key words: professional skills, knowledge, ability, pedagogical qualities.